

Recepce děl Lucase Cranacha staršího v malířství první poloviny 16. století v Čechách

Práce se zabývá osobností a dílem renesančního malíře Lucase Cranacha st. (1572–1553) a recepcemi jeho prací a prací jeho dílny v malířství první poloviny 16. století v Čechách. Umělecká produkce v Čechách, podobně jako ve století patnáctém, byla v této době koncentrována do menších center a z velké části se orientovala na malířství sousedních, především německy mluvících zemí. Stopy Cranachovy nezaměnitelné výtvarné estetiky lze u nás sledovat od prvního až téměř do sedmého desetiletí šestnáctého století, mimo jiné proto, že život Cranachova stylu, až do této doby prodloužil jeho syn Lucas Cranach mladší (1515–1586). Dá se říci, že se žádnému z jeho současníků nebo jeho žákům nepodařilo prosadit v tak rozsáhlém měřítku, po tak dlouhou dobu a mezi tak širokou vrstvou objednavatelů jako právě Lucasi Cranachovi st. Příčina byla shledávána již staršími badateli v jeho masové dílenské produkci a jisté „naučitelnosti“ jeho stylu (Max J. Friedländer), který se šířil zejména od dvacátých let 16. století i mimo hranice saského kurfiřtství. Tyto recepce probíhaly zaprvé prostřednictvím jeho grafických předloh, zadruhé prostřednictvím importů jeho děl ze Saska a za třetí ve významné míře též díky jeho žákům, následovníkům a dalším pokračovatelům.

Cílem této práce bylo jednak přiblížit ty aspekty umělcovy činnosti, které tuto silnou odezvu zapříčinily, jednak způsob, jakým se projevovala u nás. Byl přitom učiněn pokus o sledování společného jmenovatele, kterým jsme se pokusili nabídnout odpověď na otázku „Proč právě Cranach?“.

První odezvy Cranachova působení, jak se zdá, nesouvisely s masovou produkcí, ale spíše s jeho působením pro okruh humanisticky orientovaných objednavatelů a s jejich vzájemnými mezinárodními kontakty, jejichž prostřednictvím se u nás objevila také některá z jeho vlastních vrcholných děl – čtyři desky, snad pozůstatky oltářních retáblů, objednané olomouckým biskupem Stanislavem Thurzem, a mariánský retábl pro katedrálu sv. Víta. Klíčovou osobností byl v tomto ohledu nepochybně Stanislav Thurzo a tamní humanistický okruh, úzce spojený s vídeňskými humanisty, ale také s královským dvorem v uherském Budíně a saským kurfiřtským dvorem ve Wittenbergu. Významné osobnosti české šlechty, jako např. Švihovští z Rýzmburka nebo Hasištejnští z Lobkovic, pochopitelně nezůstávali ve své umělecké prezentaci pozadu a podle všeho byli poměrně žádanými umělci na jejich dvorech právě Cranachem poučení malíři, kteří mnohdy

vycházeli ještě z prostředí Podunají nebo jižního Německa, ale poznali nejspíše i jeho wittenberskou dílnu.

Struktura předkládané práce byla zvolena s ohledem k jejímu stěžejnímu cíli, jímž je podrobné zmapování způsobů recepce a konkrétních cranachovskey orientovaných děl, se snahou postihnout nejen stylové paralely mezi jednotlivými malbami, ale i jejich kulturně historické souvislosti ve srovnání s prostředím saského dvora.

První část práce se tedy soustředí jednak na dílo Lucase Cranacha samotného a jeho dílny, snaží se postihnout podstatné rysy jeho tvorby, její proměny a okolnosti těchto proměn, jednak na metodické přístupy německého bádání, tak jak se vytvářely během historie. Metodologická část pak logicky pokračuje souhrnem cranachovského bádání u nás.

Druhá část práce se zabývá konkrétními díly cranachovské orientace, které více či méně prokazatelně byly na území Čech již v historické době. Z práce tedy byly vyloučeny pozdější importy či sběratelské kusy chované v českých sbírkách. Pochopitelně, z nedostatku archivních materiálů, nebylo možné tuto dělicí čáru vytyčit vždy s naprostou jistotou. Cílem bylo sledování uměleckých vztahů mezi Čechami a Saskem v historické situaci první poloviny 16. století, které v souvislosti s deskovou malbou nebyla ve starší literatuře věnována dostatečná pozornost. Zařazena jsou sem díla od počátků Caranachových reflexí, ještě podunajského charakteru, přes práce jeho přímých žáků, mezi něž patřil hlavně Mistr I.W., obrazy samostatně činných mistrů jiného školení, volně inspirované grafikou, až po malby hlásící se stylem k saské provenienci, které se v historické době nacházely v Čechách.

Podářilo se tak např. rozkrýt vzájemné kontakty či propojení některých donátorů, prostřednictvím ikonologického výkladu podhalit obsahovou stránku daných děl. Dále se ukázalo, že velká část sakrálních děl, objednávaných ve druhé třetině 16. století měla epitafní funkci, nebo nějak souvisela s místem posledního odpočinku donátora nebo jeho rodiny. Poměrně silně se zde projevuje v této době frekventovaná myšlenka tzv. dobré smrti. Jsme zde svědky formující se té funkce deskového obrazu, která posléze ve druhé polovině 16. století v Čechách a na Moravě převládla.

Další sledovanou funkcí obrazu bylo jeho obsahové spojení s prezentací náboženské příslušnosti či konfese donátora, jež v nábožensky rozdělených Čechách 15. a 16. století hrála zásadní roli. Také v tomto ohledu byla ideálním odrazovým můstkem činnost Lucase Cranacha st. ve Wittenbergu, odkud se k nám postupně šířil protestantismus, spolu s malířovým vizuálním zpracováním luterské teologie.

Pozornost byla dále zaměřena na relevantní příklady výzdoby profánních prostor, kde se mnohdy, ale spíše vzdáleně, odrazila obdobná obliba iluzivních trompe-l'oeil a určitých

humanisticky zaměřených moralistních námětů, častých i na dvoře saských kurfiřtů. V tomto ohledu je třeba mít na paměti, že obdoby existovaly i na dalších evropských dvorech a že šlo spíše o přihlášení se k tomuto všeobecnému humanistickému, italizujícímu proudu.

Poslední část práce tvoří katalog pojednávaných děl, který doplňuje poznatky, jež se nenacházejí v předchozím syntetickém textu. Je zaměřen spíše na stylové souvislosti a rešerše dosavadního bádání. Katalogová část má za cíl předejít rozdrobení hlavního textu a zároveň daná díla pojednat dostatečně podrobně. Část textová a katalogová se tak vzájemně doplňují, snahou bylo neopakovat již řečené informace v obou částech.

Výsledkem předkládané práce je tedy syntetický pohled na osobnost Lucase Cranacha st. a pojednání kulturních a uměleckých vztahů Saska a českých zemí prostřednictvím malířů, kteří nějakým způsobem reflektovali Cranachovo dílo. Práce tak prostředkuje souhrnné poznatky o určitém výseku malířství 16. století u nás. I tento výsek však odhalil mnohé charakteristické rysy umění a kultury české společnosti raného novověku.